

Motion till riksdagen

1985/86:Jo618

Birgitta Hambræus m. fl. (c)

Växtförädlingen

Pat Mooney från Canada och Cary Fowler från USA fick ta emot 1985 års Right Livelihood pris för sitt arbete med att stödja dem som verkar för att behålla variationsrikedomen i de växtarter mänskligheten är beroende av för sin försörjning. Utan en sådan variationsrikedom är det en överhängande risk att de arter vi lever av slås ut.

Mänskligheten försörjer sig till 95 % på ca trettio arter. Alla dessa kommer ursprungligen från de varma länderna, dvs. de länder som vi i dag kallar u-länder. Villkoret för att en art skall anpassa sig till den föränderliga omgivningen är att den består av många sinsemellan olika individer, har en stor genetisk variation. Olika egenskaper gynnas av olika förhållanden. Vi vet inte i dag vilka egenskaper som kan bli nödvändiga för att arten skall överleva i framtiden. Det är i artens ursprungsland som förutsättningarna finns för anpassning.

Ett sädesfält förr bestod av många olika "individer" med olika genetisk uppsättning. Nu är alla sädesstrån nära släkt med varandra. Från tusentals olika ris- och löksorter t. ex. finns bara några tiotal kvar. I USA fanns på 1800-talet mer än 7 000 äppelsorter. Nu har 85 % försvunnit. Så länge vi kan köpa svensk frukt går det fortfarande att få tag i Signe Tillisch, Cox Orange, Åkerö med sina distinkt olika smaker. Övriga tider tycks det bara gå att köpa gröna eller röda äpplen.

Det har skett en stor utarmning av den genetiska mångfalden och denna utarmning fortsätter om inte kraftfulla åtgärder vidtas.

Inga sädeslag eller grönsaker eller rotfrukter som vi lever av i dag kommer alltså ursprungligen från i-länderna. Vi har tagit utsäde från u-länderna och förädlat det så att det skall passa våra maskiner, ge högsta möjliga avkastning och vara resistent. Nu har man också inriktat sig mot större miljöhänsyn, försöker få växterna att ta till vara näringsämnen i jorden och hushålla med energi och vatten.

Jordbruksministern ställer sig i proposition 1985/86:74 positiv till uppbyggnaden av ett Genetiskt centrum i Uppsala för att "förbättra svensk växtförädlings internationella konkurrenskraft". Förutom klassisk växtförädlingsforskning skall bioteknik och genteknik förändra de växter vi lever av.

Det är viktigt att växtförädlingen utgår från andra kriterier än stor kvantitet och egenskaper som gör växterna kemikalieberoende. Därmed tycks nu råda en viss enighet. *Men det är skrämmande* att man inte tycks vara medveten om den stora sårbarhet som blir följden när man låter den stora genetiska variationen försvinna. Miljön förändras, nya virus och skadeinsek-

ter uppkommer. Våra framförädlade plantor med sin smala genetiska bas kan slås ut. Man kan också av mindre dramatiska skäl vilja ändra plantornas egenskaper. De "konstgjorda" sorterna går också ut så småningom och man måste hela tiden ha nytt brett genetiskt material att utgå från vid förädlingen. Då har man alltid hittills gått till ursprungslandet, men där blir det allt svårare att finna de ursprungliga sorterna.

Vi måste på allt sätt säkerställa att det som finns kvar av variationsrikedom bevaras. Detta är u-världens värdefulla tillgång och i-världen bör se till att de fattiga folken får glädje av den.

Sverige bör genom SIDA och i annat internationellt samarbete uppmuntra bönder att odla lokala sorter och därmed bevara dem. Det är det enda säkra sättet att bevara variationen. Därigenom blir u-världens bönder också mindre beroende av att köpa utsäde.

Vi bör utreda hur stor koncentrationen är inom växtförädlings- och utsädesföretagen och deras eventuella beroende av kemi-intressen och vad detta har för konsekvenser för jordbrukets utveckling. Sverige har stora företag i branschen också med internationella mått mätt.

Det är alltså helt otillräckligt att förlita sig på genbanker för att behålla den genetiska variationen, men dessa är självfallet också nödvändiga. Särskilt bör genbanker skapas i u-världen, i de länder som plantorna kommer från. Utsäde som lagrats i en genbank måste med några års mellanrum odlas och förnyas för att man skall vara säker på att det inte förstörs. Det är naturligtvis bäst att förnya utsädet i den trakt som har de bästa naturliga förutsättningarna för arten.

Hela världen har ett intresse av att u-länderna upprätthåller välskötta genbanker och att där odlas ursprungliga sorter i stora mängder. De bör få ordentligt betalt för dessa tjänster till mänskligheten.

Genbankerna bör inordnas under FN:s överhöghet. Det skall inte vara tillåtet att vägra något land tillgång till materialet där. Spanien och Costa Rica har donerat sin genbank till FN. Sverige bör verka för att den nordiska genbanken gör det samma.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om stöd till odling av lokala sorter,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en utredning om konsekvenserna av maktkoncentrationen inom växtförädlingsföretagen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om genbankernas inordnande under FN.

Stockholm den 27 januari 1986

Birgitta Hambraeus (c)

Marianne Andersson (c)

Pär Granstedt (c)